

LUẬN BÀN VỀ BỘ TIÊU CHÍ MỚI CỦA HỆ THỐNG CƠ SỞ TRÍCH DẪN ASEAN (ACI) VÀ KHUYẾN NGHỊ CHO TẠP CHÍ KHOA HỌC VIỆT NAM

Từ Thúy Anh¹

Trường Đại học Ngoại thương, Hà Nội, Việt Nam

Lê Quốc Hội

Trường Đại học Kinh tế quốc dân, Hà Nội, Việt Nam

Ngày nhận: 10/11/2023; **Ngày hoàn thành biên tập:** 28/11/2023; **Ngày duyệt đăng:** 05/12/2023

DOI: <https://doi.org/10.38203/jiem.vi.112023.1095>

Tóm tắt: Việc gia nhập các cơ sở dữ liệu uy tín đã trở thành điều kiện bắt buộc với các tạp chí khoa học muốn khẳng định uy tín trong cộng đồng học thuật. Bởi vì việc này chứng tỏ tạp chí đã đáp ứng chất lượng xuất bản. Hệ thống cơ sở trích dẫn ASEAN (ACI) là hệ thống trích dẫn uy tín trong khu vực Đông Nam Á. ACI đã có nhiều năm kinh nghiệm đánh giá chất lượng các tạp chí khoa học thuộc các quốc gia thành viên. Bên cạnh đó, các tiêu chí xét duyệt mới của ACI đang có xu hướng thắt chặt hơn, tiêu chí chất lượng bài viết có nhiều điểm chung với cơ sở dữ liệu của Web of Science (WoS) và Scopus. Chính vì vậy, bằng việc tổng hợp và phân tích các tiêu chí WoS và Scopus cũng như bộ tiêu chí trước năm 2022 của ACI, bài viết này sẽ luận bàn về các điểm mới trong Bộ tiêu chí xét duyệt của ACI được áp dụng từ năm 2024. Kết quả nghiên cứu cho thấy các tiêu chí xét duyệt vào hệ thống cơ sở dữ liệu ACI đang ngày càng chú trọng hơn đến yếu tố chất lượng bài viết xuất bản. Nội dung bài viết này sẽ là nguồn tham khảo hữu ích dành cho các tạp chí khoa học Việt Nam có dự định, chuẩn bị hồ sơ gia nhập ACI từ năm 2024 trở đi.

Từ khóa: Tiêu chí xét duyệt, Tạp chí khoa học, Hệ thống cơ sở trích dẫn ASEAN, WoS và Scopus, Hội nhập

DISCUSSION ON NEW JOURNAL SELECTION CRITERIA FOR ACI AND RECOMMENDATIONS FOR VIETNAMESE ACADEMIC JOURNALS

Abstract: Joining reputable databases has become imperative for academic journals to establish and affirm their standing within the academic community, signaling adherence to publication quality standards. The ASEAN Citation System (ACI) stands out as a prestigious citation system for Southeast Asia, leveraging years of

¹ Tác giả liên hệ, Email: thuyanh.tu@ftu.edu.vn

experience in evaluating the quality of scientific journals across its member countries. Meeting the requirements of the new Selection Criteria for ACI has become increasingly challenging, and the criteria for assessing the quality of published papers bear similarities to those of the Web of Science (WoS) and Scopus. This article synthesizes and analyzes the criteria of WoS, Scopus, and ACI up to 2022, providing insights into the new selection criteria for ACI starting in 2024. The results indicate that the new Selection Criteria highly focus on the quality of published articles. This study serves as a valuable reference for Vietnamese scientific journals to prepare for the application process to join ACI from 2024 onwards.

Keywords: Selection Criteria, Academic Journal, ASEAN Citation Index, WoS and Scopus, Integration

1. Giới thiệu

Hiện nay có rất nhiều cơ sở dữ liệu hay danh mục các tạp chí khoa học uy tín cấp quốc gia và thế giới. Việc gia nhập vào các danh mục lớn quy mô toàn cầu quyết định nhiều đến vị thế của một tạp chí khoa học trong cộng đồng học thuật. Mỗi một danh mục hay cơ sở dữ liệu sẽ có các tiêu chí xét duyệt khác nhau cùng các điều kiện liên quan đến chính sách, quy định của tạp chí hay chất lượng bài viết, tầm ảnh hưởng của tạp chí và thậm chí là uy tín của thành viên Ban Biên tập trong nghiên cứu khoa học.

Trên thế giới hiện nay có hai cơ sở dữ liệu tạp chí khoa học uy tín là Scopus và Web of Science. Tại nhiều quốc gia và vùng lãnh thổ, có các cơ sở dữ liệu tạp chí khoa học cấp quốc gia hoặc khu vực như CNKI (Trung Quốc), KCI (Hàn Quốc), TCI (Thái Lan), SINTA (Indonesia), Mycite (Malaysia), ACI (khu vực Đông Nam Á). Bài viết này sẽ tổng hợp, so sánh, phân tích các tiêu chí xét duyệt của ACI, Web of Science (WoS) và Scopus. Những kết luận của bài viết này sẽ giúp các tạp chí khoa học trong nước hiểu rõ hơn về tiêu chí xét duyệt của các cơ sở dữ liệu quốc tế cũng như có chiến lược phù hợp để nâng cao chất lượng biên tập và xuất bản.

Các nội dung tiếp theo của bài viết được kết cấu như sau. Phần 2 giới thiệu bộ tiêu chí đánh giá chất lượng tạp chí khoa học của WoS và Scopus. Phần 3 tìm hiểu về bộ tiêu chí xét duyệt của ACI từ năm 2024. Phần 4 và 5 thảo luận về bộ tiêu chí ACI và đưa ra các khuyến nghị nâng cao chất lượng biên tập và xuất bản dành cho các tạp chí khoa học Việt Nam. Cuối cùng, phần 6 kết luận bài viết.

2. Danh mục tạp chí khoa học Scopus và Web of Science

Scopus (NXB Elsevier) và WoS (Tập đoàn Clarivate) được coi là hai danh mục tạp chí khoa học uy tín trên thế giới. Cả hai danh mục này đều có bộ đánh giá và xét duyệt các tạp chí khoa học rất nghiêm ngặt, các nhóm tiêu chí quan trọng có thể kể đến như: (i) Hoạt động xuất bản (tần suất xuất bản, mã số ISSN...); (ii) Hoạt động biên tập (chính sách bình duyệt; uy tín của thành viên Hội đồng Biên tập/Ban Biên tập; chất lượng bài viết...). Các tiêu chí đánh giá và xét duyệt của hai danh mục này được giới thiệu trong Bảng 1 và Bảng 2.

Bảng 1. Các tiêu chí đánh giá và xét duyệt của Scopus

I. Các tiêu chí tối thiểu	
1. Các bài viết tạp chí được phản biện; quy trình phản biện được công bố và miêu tả rõ ràng	
2. Xuất bản định kỳ và có đăng ký mã số ISSN	
3. Nội dung bài viết phù hợp và tiếp cận được với độc giả quốc tế: có tiêu đề và tóm tắt bài viết bằng tiếng Anh	
4. Đạo đức xuất bản và các tuyên bố về sai sót xuất bản được công bố rộng rãi	
5. Xuất bản ít nhất được 2 năm	
6. Tài liệu tham khảo trình bày theo bảng chữ cái Latinh	
II. Các tiêu chí xét duyệt	
1. Chính sách tạp chí	Chính sách biên tập rõ ràng Mô hình phản biện Đa dạng về cơ cấu ban biên tập Đa dạng về cơ cấu tác giả
2. Nội dung bài	Đóng góp về mặt học thuật Tóm tắt rõ ràng Chất lượng và sự phù hợp với tôn chỉ và lĩnh vực tạp chí Dễ đọc, dễ hiểu
3. Uy tín tạp chí	Số lượng trích dẫn các bài báo đăng trên các tạp chí thuộc Scopus Uy tín của thành viên Ban Biên tập
4. Tần suất xuất bản	Xuất bản đúng hạn, định kỳ
5. Truy cập trực tuyến	5 đêm trở lên Toàn văn bài viết được đăng tải trực tuyến Website bằng tiếng Anh Chất lượng website bằng tiếng Anh

Nguồn: Elsevier (2023)

Điều đặc biệt là dựa vào việc chỉ mục các bài báo khoa học xuất bản trên các tạp chí khoa học thành viên, cả Scopus và WoS đều tính được chỉ số ảnh hưởng của tạp chí khoa học: Citescore (Scopus) và Impact Factor (WoS). Hàng năm, Scopus và WoS đều đánh giá lại chỉ số ảnh hưởng và rà soát liệu các tạp chí trong danh mục có duy trì và đáp ứng được các tiêu chí đánh giá hay không. Kể từ tháng 6/2023, WoS thực hiện tính chỉ số Impact Factor cho cả danh mục ESCI (tạp chí mới nổi) bên cạnh các danh mục lõi AHCI, SCIE, SSCI (Clarivate, 2023b).

Bảng 2. Các tiêu chí đánh giá và xét duyệt của Web of Science

Bước xét duyệt	Tiêu chí
I. Bước sơ loại (Initial triage)	Mã số ISSN Tên tạp chí Nhà xuất bản Địa chỉ website Nội dung truy cập được Chính sách phản biện Thông tin liên lạc
II. Bước xét duyệt công tác biên tập (Editorial Triage)	Nội dung học thuật Tên và tóm tắt bài bằng tiếng Anh Danh mục tài liệu tham khảo được trình bày bằng bảng chữ cái Latinh Ngôn ngữ rõ ràng Xuất bản đúng hạn Chức năng của website Các tuyên bố về đạo đức xuất bản Thông tin về Hội đồng Biên tập/Ban Biên tập Thông tin về tác giả
III.1. Bước đánh giá công tác biên tập (Editorial Evaluation) để vào danh mục ESCI	Thành phần Hội đồng Biên tập/Ban Biên tập Tính chính xác của các tuyên bố Phản biện Nội dung phù hợp với tôn chỉ và phạm vi tạp chí Thông tin về các nguồn tài trợ Tuân thủ các nguyên tắc cộng đồng Cơ cấu tác giả Các tài liệu trích dẫn phù hợp với nội dung bài viết
III.2. Bước đánh giá công tác biên tập (Editorial Evaluation) để vào các danh mục SCIE, SSCI, AHCI	Phân tích tầm ảnh hưởng của các trích dẫn của tạp chí Phân tích tầm ảnh hưởng của tác giả Phân tích tầm ảnh hưởng của thành viên Hội đồng Biên tập/Ban Biên tập Tầm ảnh hưởng của nội dung bài viết

Nguồn: Clarivate (2023a)

3. Bộ tiêu chí xét duyệt của ACI

3.1 Tiêu chí đánh giá chất lượng tạp chí khoa học của ACI (từ trước năm 2022)

Hệ thống cơ sở trích dẫn Đông Nam Á (ACI) được thành lập vào năm 2011, chính thức hoạt động từ năm 2012 với các mục đích sau: (i) Tập hợp công bố khoa học từ các quốc gia thành viên; (ii) Chia sẻ kết quả nghiên cứu của ASEAN ra cộng đồng khoa học thế giới; (iii) Đánh giá chất lượng các tạp chí khoa học trong khu vực; (iv) Hỗ trợ đánh giá chất lượng nghiên cứu khoa học trong khu vực; và (v) Là cầu nối để đưa công trình khoa học của các quốc gia thành viên ASEAN vào hệ thống cơ sở dữ liệu trích dẫn khoa học quốc tế uy tín như Scopus.

Trong giai đoạn trước năm 2022, bộ tiêu chí vào ACI bao gồm 6 tiêu chí sơ loại và 9 tiêu chí xét duyệt. Trong trường hợp bị từ chối, tạp chí phải chờ 2 năm để nộp lại đơn.

Bảng 3. Bảng điểm chi tiết các tiêu chí ACI (trước năm 2021)

Tiêu chí	Tiêu chí cụ thể	Điểm đánh giá/tối đa
1. Mức độ và chỉ dẫn của sự công bằng	☐ 2 phản biện kín	2/2
	☐ 1 phản biện kín	
	☐ Không có phản biện	
2. Thời hạn của xuất bản	☐ Đúng hạn	2/2
	☐ Chậm 1 kỳ xuất bản	
	☐ Chậm nhiều hơn 1 kỳ xuất bản	
3. Có ít nhất 3 năm xuất bản hoặc 6 số xuất bản liên tục	☐ Hơn 3 năm	2/2
	☐ 3 năm	
	☐ Dưới 3 năm	
4. Trích dẫn của tạp chí	☐ Trên mong đợi	2/2
	☐ Đúng mong đợi	
	☐ Dưới mong đợi	
5. Đa dạng về nguồn gốc của các thành viên Ban Biên tập	☐ Các chuyên gia từ các tổ chức khác $\geq 50\%$	2/2
	☐ Các chuyên gia từ các tổ chức khác $< 50\%$ nhưng $\geq 25\%$	
	☐ Các chuyên gia từ các tổ chức khác $< 25\%$	
6. Đa dạng về nguồn gốc của các tác giả	☐ Các bài báo từ các tổ chức khác $\geq 50\%$	2/2
	☐ Các bài báo từ các tổ chức khác $\geq 25\%$ nhưng $< 50\%$	
	☐ Các bài báo từ các tổ chức khác $< 25\%$	

Bảng 3. Bảng điểm chi tiết các tiêu chí ACI (trước năm 2021) (tiếp theo)

Tiêu chí	Tiêu chí cụ thể	Điểm đánh giá/tối đa
7. Sự phù hợp với định dạng tiêu chuẩn quốc tế		2/2
7.1 Tên tác giả và địa chỉ liên hệ	☐ Có ☐ Không	
7.2 Tóm tắt bằng cả hai ngôn ngữ địa phương và tiếng Anh	☐ Có ☐ Không	
7.3 Tham khảo với định dạng nhất quán	☐ Có ☐ Không	
8. Trang Web của tạp chí có chứa tất cả các thông tin cần thiết và duy trì và cập nhật tốt		3/3
8.1 Mục đích và phạm vi của các tạp chí số	☐ Có ☐ Không	
8.2 Danh sách các bài báo trong mỗi số	☐ Có ☐ Không	
8.3 Danh sách các bài báo trong mỗi số	☐ Có ☐ Không	
8.4 Tên của Ban Biên tập và các tổ chức của họ	☐ Có ☐ Không	
8.5 Danh sách các bài viết trong từng số	☐ Có ☐ Không	
8.6 Thông tin cho tác giả	☐ Có ☐ Không	
9. Có hệ thống gửi trực tuyến hoặc sử dụng Hệ thống Tạp chí Trực tuyến mã nguồn mở (OJS)	☐ Có hệ thống gửi bài trực tuyến ☐ Có hệ thống gửi trực tuyến nhưng không hoạt động ☐ Không có hệ thống gửi trực tuyến	2/2
10. Chất lượng của tóm tắt bài báo		2/2
	☐ Nội dung tốt và tiếng Anh tốt $\geq 75\%$ ☐ $25\% \leq$ Nội dung tốt hoặc tiếng Anh tốt $< 75\%$ ☐ Nội dung kém và tiếng Anh kém $\leq 25\%$	
	Tổng điểm	21/21

Nguồn: Tổng hợp của nhóm tác giả

3.2 Bộ tiêu chí xét duyệt mới vào ACI (bắt đầu từ năm 2024)

Trong giai đoạn 2022-2023, ACI đã tiến hành rà soát lại các tạp chí khoa học trước đó gia nhập vào trong danh mục. Kết quả rà soát các tạp chí khoa học và bộ tiêu chí xét duyệt mới (áp dụng từ năm 2024) được thông báo vào hai đợt tháng 7 và

tháng 9 năm 2023. Theo như kết quả đợt rà soát tháng 7, trong tổng số 661 tạp chí khoa học, có 405 tạp chí tiếp tục được chỉ mục trong ACI; có 256 tạp chí khoa học bị loại khỏi ACI. Trong đợt rà soát tháng 9, ACI cũng cập nhật lại danh sách các tạp chí khoa học bị loại, theo đó loại thêm 2 tạp chí khỏi danh mục ACI so với thông báo ngày 25/7. Hiện nay, 258 tạp chí bị loại (chiếm 39%) và 403 tạp chí (chiếm 61%) tiếp tục được chỉ mục trong ACI (Bảng 1).

Bảng 4. Kết quả rà soát các tạp chí của ACI giai đoạn từ năm 2022 đến tháng 9/2023

STT	Quốc gia	Tổng số tạp chí trong ACI (12/2021)	Số lượng tạp chí tiếp tục trong ACI (9/2023)	Số lượng tạp chí bị loại (9/2023)	Tỷ lệ tạp chí bị loại (%)
1	Brunei	1	1	0	0
2	Campuchia	2	2	0	0
3	Indonesia	218	104	114	52,3
4	Malaysia	152	110	42	27,6
5	Myanmar	2	0	2	100
6	Philippines	52	26	26	50
7	Singapore	10	9	1	10
8	Thái Lan	198	131	67	37,2
9	Việt Nam	26	20	6	23,1
10	Lào	0	0	0	0
	Tổng	661	403	258	39

Nguồn: Tổng hợp của nhóm tác giả

Kể từ năm 2024, ACI sẽ áp dụng bộ tiêu chí xét duyệt mới, bao gồm hai nhóm tiêu chí ban đầu và nhóm tiêu chí xét duyệt. Trong trường hợp không đạt điều kiện, tạp chí khoa học cần chờ 1 năm trước khi nộp lại hồ sơ gia nhập (ACI, 2023). Cụ thể các nhóm tiêu chí ACI như sau.

Thứ nhất, nhóm tiêu chí ban đầu (Primary Criteria): bao gồm 5 tiêu chí không được tính điểm. Các tạp chí khoa học phải đáp ứng 100% các tiêu chí trong nhóm tiêu chí này để được ACI tiếp tục đánh giá. So với bộ tiêu chí ngày 25/7, bộ tiêu chí cập nhật đã rút xuống còn 5 tiêu chí. Trong đó, tiêu chí về (1) đạo đức xuất bản và (2) chính sách về chi phí xuất bản được cho vào nhóm tiêu chí tính điểm.

Thứ hai, nhóm tiêu chí tính điểm (Secondary Criteria): bao gồm 9 tiêu chí được tính điểm với tổng điểm là 15/15. Tạp chí được gia nhập ACI nếu đạt các tiêu chí sơ loại và tổng điểm các tiêu chí tính điểm từ 12 điểm trở lên trên tổng 15 điểm.

Bảng 5 mô tả chi tiết bộ tiêu chí mới của ACI.

Bảng 5. Bộ tiêu chí ACI năm 2024

Tiêu chí ACI		Điểm đánh giá	Điểm tối đa
Tiêu chí sơ duyệt (Primary Criteria)			
1. Xuất bản thường kỳ, không chậm xuất bản trong thời gian ACI đánh giá tạp chí	Đây là tiêu chí quan trọng nhất. Các tạp chí không được chậm xuất bản, đặc biệt trong thời gian xét duyệt của ACI. Số lượng các bài viết trong các số xuất bản không có biến động bất thường (quá nhiều hoặc quá ít)		Không tính điểm nhưng cần đủ điều kiện 100%
2. Mã số ISSN đăng ký và tra cứu được trên www.issn.org với tên tạp chí viết bằng chữ cái Latinh	Tên tạp chí khoa học được viết bằng chữ cái Latinh và trùng khớp với mã số ISSN đăng ký		
3. Trang web tạp chí bằng tiếng Anh, có đầy đủ thông tin và được cập nhật thường xuyên	Trên website của tạp chí cần phải có các thông tin sau: - Phạm vi và tôn chỉ của tạp chí; - Tần suất xuất bản (theo tháng, quý...); - Chính sách phản biện; - Danh sách họ tên và nơi công tác của thành viên Hội đồng Biên tập; - Hướng dẫn dành cho tác giả (có tuyên bố rõ ràng về phong cách trình bày theo chuẩn quốc tế nào); - Danh mục bài viết của từng số xuất bản.		
4. Hình thức trình bày của các bài viết của tạp chí theo tiêu chuẩn quốc tế và tài liệu tham khảo trình bày bằng chữ cái Latinh	Các bài viết cần phải có các mục sau: - Tiêu đề bằng tiếng Anh; - Họ tên và nơi công tác của tác giả bằng tiếng Anh hoặc chữ cái Latinh; - Tóm tắt bằng tiếng Anh; - Từ khóa bằng tiếng Anh; - Danh mục tài liệu tham khảo được trình bày theo bảng chữ cái Latinh.		
5. Xuất bản tối thiểu 3 năm hoặc 6 số liên tiếp	Tạp chí khoa học cần xuất bản tối thiểu 3 năm hoặc 6 số liên tiếp		
Tiêu chí tính điểm (Secondary Criteria)			
1. Trên website tạp chí cần phải có thông tin chi tiết về Đạo đức xuất bản	Có thông tin	1	1
	Không có thông tin	0	
2. Chính sách của tạp chí về chi phí xuất bản cần được công bố rõ ràng trên website	Liệt kê đầy đủ các chi phí xuất bản	2	2
	Có thông tin về phí xuất bản nhưng không ghi rõ định mức	1	
	Không có thông tin	0	

Bảng 5. Bộ tiêu chí ACI năm 2024 (tiếp theo)

	Tiêu chí ACI	Điểm đánh giá	Điểm tối đa
3. Đa dạng về cơ cấu thành viên Hội đồng Biên tập	Các thành viên từ các tổ chức khác $\geq 50\%$	2	2
	Các thành viên từ các tổ chức khác $< 50\%$ nhưng $\geq 25\%$	1	
	Các thành viên từ các tổ chức khác $< 25\%$	0	
4. Đa dạng về cơ cấu tác giả	Các bài báo từ các tổ chức khác $\geq 50\%$	2	2
	Các bài báo từ các tổ chức khác $\geq 25\%$ nhưng $< 50\%$	1	
	Các bài báo từ các tổ chức khác $< 25\%$	0	
5. Hình thức trích dẫn tài liệu tham khảo thống nhất (đánh giá số xuất bản gần nhất)	Sai sót về hình thức trình bày trích dẫn tài liệu tham khảo trong mỗi bài không quá 10% tổng số bài trong số xuất bản gần nhất	2	2
	Sai sót về hình thức trình bày trích dẫn tài liệu tham khảo trong mỗi bài từ 10-30% tổng số bài trong số xuất bản gần nhất	1	
	Sai sót về hình thức trình bày trích dẫn tài liệu tham khảo trong mỗi bài quá 30% tổng số bài trong số xuất bản gần nhất	0	
6. Tạp chí có sử dụng phần mềm quản lý bài từ khâu gửi bài đến xuất bản	Có phần mềm quản lý bài trực tuyến	1	1
	Không có phần mềm quản lý bài trực tuyến	0	
	Có thông tin	1	1
	Không có thông tin	0	
7. Tạp chí được trích dẫn lại trong ACI	Số lượt trích dẫn nhiều hơn số lượng trích dẫn bình quân của từng quốc gia thành viên ASEAN	1	1
	Số lượt trích dẫn nhiều hơn số lượng trích dẫn bình quân của từng quốc gia thành viên ASEAN	2	
8. Tạp chí xuất bản các bài viết chất lượng cao (được đánh giá bởi các chuyên gia bên ngoài)	Đánh giá theo 5 bài báo xuất bản trong 3 năm gần nhất theo các khía cạnh sau: - Sự rõ ràng của nội dung tóm tắt; - Chất lượng và sự phù hợp về phạm vi và tôn chỉ của tạp chí; - Chất lượng ngôn ngữ; - Tính nguyên bản và giá trị học thuật.		2
Tổng điểm			15

Nguồn: ACI (2023)

4. Bàn luận về Bộ tiêu chí mới của ACI

Qua kết quả rà soát các tạp chí và tổng hợp nội dung các bộ tiêu chí của WoS, Scopus và ACI (Bộ tiêu chí cũ thực hiện từ 2012-2022 và từ năm 2024) có thể thấy

một vài điểm sau đây. *Thứ nhất*, ACI đang ngày càng đề cao đến (i) vấn đề liêm chính học thuật (Tiêu chí số 1), (ii) chất lượng bài viết (Tiêu chí số 9), (iii) uy tín và tầm ảnh hưởng của tạp chí trong cộng đồng học thuật (Tiêu chí số 8 và số 9). Điều này được thể hiện thông qua các tiêu chí về chất lượng bài viết và chính sách công bố của tạp chí trên website.

Đối với tiêu chí liên quan đến liêm chính học thuật, ACI chỉ yêu cầu các tạp chí khoa học phải công bố chính thức nội dung về đạo đức xuất bản dành cho tác giả, phản biện và biên tập viên. Tuy nhiên, trên thực tế, đạo đức xuất bản là một trong những chính sách cốt lõi mà bất kỳ tạp chí, nhà xuất bản nào cũng cần thực hiện để đảm bảo được tính khách quan, minh bạch, chất lượng học thuật của bài viết. Đạo đức xuất bản của tạp chí khoa học thường dựa vào các nguyên tắc do Ủy ban Đạo đức xuất bản (Committee on Publication Ethics - COPE) soạn ra.

Thứ hai, ACI đang yêu cầu sự minh bạch về việc công bố thông tin, chính sách và quy định của tạp chí. Ví dụ, sự minh bạch trong công bố thông tin về phí gửi bài và các chi phí xuất bản liên quan. Việc các tạp chí khoa học áp dụng mô hình kinh tế báo chí, hay nói đơn giản là thu phí để bù đắp một phần chi phí xuất bản là điều hết sức bình thường, đã được nhiều tạp chí quốc tế thực hành. Tuy nhiên, các khoản phí chi tiết (nếu có) cần được công khai minh bạch và thu đúng thời điểm (ví dụ, phí APC và phí in trang màu thường thu khi bài viết được duyệt đăng hoặc chuẩn bị lên bông, trong khi phí gửi bài (Submission fee), sẽ thu ngay khi tác giả gửi bài). Ngoài ra, ACI còn yêu cầu các bài báo trên tạp chí phải công bố đầy đủ thông tin ngày nhận, ngày sửa, ngày chấp nhận đăng, đây vừa là thông lệ của các tạp chí quốc tế vừa đảm bảo đầy đủ và minh bạch quá trình bình duyệt của tạp chí.

Thứ ba, ACI tiếp tục đề cao việc thống nhất định dạng trình bày trích dẫn trong bài và tài liệu tham khảo (Tiêu chí số 5). Các hình thức trình bày phổ biến trên thế giới bao gồm Harvard, MLA, APA, Chicago. Hiện nay, ACI yêu cầu các tạp chí khoa học uy tín đều có hướng dẫn chi tiết về hình thức trình bày, được đăng tải đầy đủ trên website.

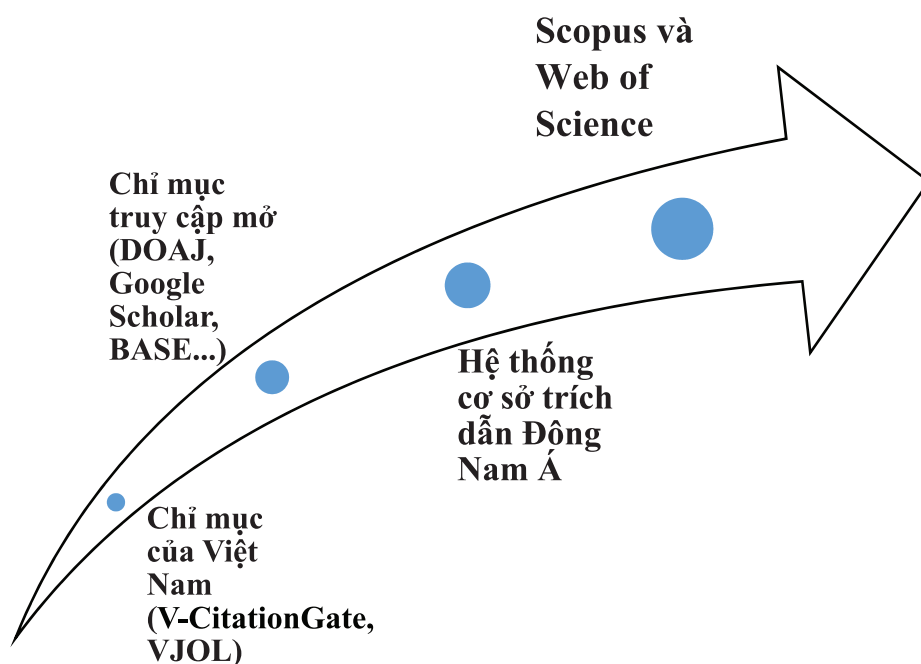
Cuối cùng, trong bộ tiêu chí xét duyệt ACI mới, tiêu chí số 9 về chất lượng bài viết được tham khảo từ Bộ tiêu chí đánh giá của Scopus, cụ thể các chuyên gia độc lập sẽ đánh giá 5 bài viết tốt nhất theo các tiêu chí: chất lượng tóm tắt; sự phù hợp với phạm vi của tạp chí; chất lượng ngôn ngữ (dễ đọc, dễ hiểu); và đóng góp của nghiên cứu.

5. Đề xuất cho các tạp chí khoa học Việt Nam

Thứ nhất, các tạp chí khoa học Việt Nam cần xây dựng và ban hành các chính sách cốt lõi như chính sách bình duyệt, chính sách về đạo đức xuất bản phù hợp với thông lệ thế giới. Nhiều tạp chí khoa học quốc tế ngoài đăng tải chính sách về đạo đức xuất bản còn ban hành các chính sách liên quan như chính sách rút bài (Retraction Policy), chính sách chỉnh sửa bài đã xuất bản (Correction Policy), chính sách sử dụng công cụ trí tuệ nhân tạo (AI). Thực chất để thực hiện được đầy đủ các

chính sách liên quan đến liên chính học thuật, yêu cầu tạp chí và người làm biên tập thực hiện theo đúng quy trình bình duyệt bên cạnh việc sử dụng các ứng dụng phần mềm hỗ trợ. Ví dụ, một trong những rủi ro thường gặp là tác giả gửi xét duyệt đăng song song nhiều nơi, gửi các bản dịch tiếng Anh của bài viết nguyên gốc tiếng Việt và ngược lại. Để đề phòng những rủi ro này, tạp chí cần kiểm tra tỷ lệ trùng lặp nhiều lần cho một bài viết (ít nhất một lần khi sơ loại và một lần trước khi xuất bản) bằng phần mềm chuyên dụng là iThenticate hoặc Turnitin. Tiếp theo là mời được những nhà khoa học phản biện có chuyên môn cao, trách nhiệm và có nhiều năm kinh nghiệm nghiên cứu về cùng lĩnh vực với bài viết để có thể chỉ ra những điểm bất hợp lý, sai dữ liệu hoặc xung đột có thể xảy ra trong nội dung bài viết.

Thứ hai, các tạp chí khoa học trong nước cần chuyển đổi sang mô hình quản lý hoạt động biên tập và xuất bản trên nền tảng trực tuyến theo xu hướng chung của thế giới. Bên cạnh đó, về mặt kỹ thuật, siêu dữ liệu (metadata) từ các phần mềm quản lý bài thông dụng như Scholar One, Editor Manager, OJS thường dễ dàng kết nối với nhiều cơ sở dữ liệu và công cụ tìm kiếm học thuật như Google Scholar, Semantic Scholar, V-CitationGate.

Hình 1. Con đường hội nhập dành cho các tạp chí khoa học Việt Nam

Nguồn: Đề xuất của nhóm tác giả

Thứ ba, việc được trích dẫn lại trong các cơ sở dữ liệu lớn là vấn đề chung của các tạp chí khoa học hiện nay. Chính vì vậy, các tạp chí khoa học cần có chiến lược nâng cao độ nhận diện bằng cách tham gia vào các hệ thống cơ sở dữ liệu khác nhau từ tầm quốc gia (V-CitationGate và VJOL) đến các cơ sở dữ liệu trung gian mở tầm quốc tế, có nhiều người truy cập như DOAJ, Proquest, Google Scholar, Semantic

Scholar, ResearchGate, BASE. Việc tăng cường độ nhận diện giúp các bài viết xuất bản tiếp cận được nhiều nhà nghiên cứu hơn, nằm trong danh sách đề xuất trong chức năng tìm kiếm của các cơ sở dữ liệu. Các cơ sở dữ liệu kể trên đều có các yêu cầu khác nhau để gia nhập, từ đơn giản như đăng ký tài khoản (Google Scholar) đến các yêu cầu về tuyển bố bản quyền (DOAJ, Proquest). Gia nhập một số cơ sở dữ liệu sẽ giúp tạp chí tự động được chỉ mục trong các cơ sở dữ liệu khác. Ví dụ, các bài viết của tạp chí được chỉ mục trong DOAJ sẽ tự động được BASE, Dimensions, Semantic Scholar chỉ mục. Trong dài hạn, đến khi nâng cao được chất lượng toàn diện về biên tập và xuất bản, tạp chí khoa học có thể làm hồ sơ gia nhập vào các cơ sở dữ liệu uy tín khu vực và quốc tế là ACI, Scopus và Web of Science. Hình 1 dưới đây đề xuất con đường hội nhập dành cho các tạp chí khoa học Việt Nam.

Để đạt được các tiêu chí này trước hết các tạp chí cần phải thu hút được các bài viết chất lượng phù hợp với phạm vi (scope) của mình, đảm bảo quy trình bình duyệt và chất lượng hiệu đính.

Thứ tư, việc đảm bảo được tính nguyên bản, chất lượng học thuật về mặt nội dung và chất lượng về hình thức trình bày đóng vai trò không nhỏ trong việc đánh giá chất lượng xuất bản. Để đảm bảo chất lượng khoa học, Ban Biên tập ban đầu cần phải có đủ năng lực đánh giá sơ loại, lựa chọn bài viết đủ tốt vào các quy trình sau, tiếp sau đó sẽ dựa vào bản nhận xét và đề xuất của các phản biện. Tuy nhiên, đối với khâu hiệu đính ngôn ngữ và chỉnh sửa hình thức, Ban Biên tập cần làm việc chặt chẽ với các tác giả để đảm bảo bài viết xuất bản chất lượng, đúng chuẩn quốc tế.

Thứ năm, về yêu cầu nội dung, bản thảo phải bao gồm các mục cơ bản của một bài báo khoa học, nội dung dữ liệu và phương pháp nghiên cứu đáng tin cậy, kết quả nghiên cứu có đóng góp về mặt học thuật hoặc có tính thực tiễn cao. Một bài nghiên cứu cần phải có cơ sở lý thuyết vững chắc. Trong nội dung tổng quan nghiên cứu, các tác giả được khuyến khích đưa ra đánh giá, nhận xét về các nghiên cứu đi trước (trường phái, xu hướng nghiên cứu). Các kết quả nghiên cứu cần phải có dẫn chứng khoa học cũng như có sự so sánh với các nghiên cứu đi trước. Về tính nguyên bản, nội dung bản thảo gửi đến chưa từng được công bố chính thức (bằng bất kỳ ngôn ngữ nào) hoặc gửi đăng hay trong đang trong quy trình quản lý bài của bất kỳ tạp chí nào.

Tóm tắt là nội dung quan trọng, khái quát toàn bộ bài nghiên cứu. Ngoài ra, tóm tắt và từ khóa là những dữ liệu quan trọng trong việc chỉ mục và tìm kiếm trên các cơ sở dữ liệu như V-CitationGate, VJOL, DOAJ, Google Scholar. Việc trình bày nội dung tóm tắt ngắn gọn, súc tích và đủ ý cũng như lựa chọn các từ khóa thích hợp sẽ giúp bài viết dễ dàng tiếp cận được nhiều nhà nghiên cứu để từ đó kết nối với cộng đồng học thuật cũng như được nhiều nhà khoa học tham khảo làm tài liệu nghiên cứu (Đào, 2022). Phần tóm tắt cần phản ánh khái quát những nội dung chính sau: (i) Mục đích nghiên cứu; (ii) Dữ liệu và phương pháp nghiên cứu; (iii) Các kết quả nghiên cứu chính; (iv) Ý nghĩa của nghiên cứu về mặt học thuật và/hoặc thực tiễn.

6. Kết luận

Qua việc xem xét các tiêu chí đánh giá của TCI và bộ tiêu chí xét duyệt của ACI, có thể thấy rằng các tạp chí khoa học Việt Nam cần lưu ý rất nhiều yếu tố để gia nhập được các cơ sở dữ liệu uy tín. *Thứ nhất*, việc xuất bản các bài viết chất lượng, đúng quy chuẩn liên chính học thuật của các học giả đến từ nhiều cơ quan khác nhau. *Thứ hai*, chất lượng về mặt hình thức của bài viết, bao gồm cả trích dẫn và tài liệu tham khảo. *Thứ ba*, sự minh bạch và rõ ràng trong việc công bố các chính sách của tạp chí, bao gồm cả các chi phí xuất bản (nếu có).

Tài liệu tham khảo

- ACI (2023), “Journal Selection Criteria”, <https://asean-cites.org/criteria.html?menu=1&name=Journal%20Selection%20Criteria>, truy cập ngày 06/10/2023.
- Clarivate (2023a), “Web of Science Journal Evaluation Process and Selection Criteria”, <https://clarivate.com/products/scientific-and-academic-research/research-discovery-and-workflow-solutions/web-of-science/core-collection/editorial-selection-process/editorial-selection-process/>, truy cập ngày 06/10/2023.
- Clarivate (2023b), “First time Journal Citation Reports inclusion list 2023”, <https://clarivate.com/first-time-journal-citation-reports-inclusion-list-2023/>, truy cập ngày 6/10/2023.
- Đào, N.T. (2022), “Gửi bài viết đăng trên tạp chí khoa học uy tín: kinh nghiệm của Tạp chí Quản lý và Kinh tế quốc tế”, Kỷ yếu Hội thảo “Hoàn thiện bản thảo bài báo đăng tạp chí khoa học theo chuẩn quốc tế”, Trường Đại học Ngoại thương, tr. 1-13.
- Elsevier (2023), “Content Policy and Selection”, <https://www.elsevier.com/solutions/scopus/how-scopus-works/content/content-policy-and-selection>, truy cập ngày 06/10/2023.